

Barytt fra Styggedalsgangen, Tråk, Bamble

Av Knut Edvard Larsen

I området sør for Herre kirke i Bamble, Telemark finner vi en liten stoll som går under navnet Styggedalsgangen eller også Styggedalsgruva. Fra denne stollen stammer baryttstuffen som er avbildet på forsiden av dette nummeret av STEIN. Denne lille forekomsten har produsert noen av de beste baryttene som er funnet i Norge og kanskje også i Nord-Europa. Velutviklede, gulbrune til honningfargede, gjennomskinnelige, langstrakte enkeltkrystaller opp til 10-15 cm lange, med spiss, meiselformet terminering fra Styggedalsgangen finnes i dag i mange samlinger (figur 1). Men

også klare til hvite, grå og blålige krystaller av barytt med ulik habitus og størrelse er kjent herfra. Ikke minst ble det gjort gode funn på begynnelsen på 70-tallet av amatøргеologer.

Stollen, som ligger ca. 500 m sør for Herre, har vært drevet på en 2 meter bred hydrotermal kvartsgang (figur 2). Dette er en av de mange såkalte Tråkgangene, som går i N-S retning i området mellom Tveiten

Figur 1. Barytt, Styggedalsgangen, 7,5 x 2 cm. Foto og samling: Trond Owe Bergstrøm.

Figur 2. Inngangen til stollen ved Styggedalsgangen. Foto: Rune Fjellvang, 2015.

og Herre. Det er sink- og blyførende kvartsganger, fra 10 cm til 3 m i størrelse. Disse er avsatt på tektoniske sprekker i de omkringliggende prekambriske bergartene tilhørende Kongsberg-Bamble sektoren. En antar at Tråkgangene ble dannet i forbindelse med nedsynkningen av Oslofeltet i Permtiden. På disse gangene er det drevet på blyglans, sinkblende og kobberkis i perioden 1543-1908, og en finner derfor en rekke nedlagte gruver og skjerp i området. Røsholt (1967) skriver at en kjenner til mere enn 200 prospekter.

Stollen i Styggedalsgangen går parallelt med kvartsgangen. Bergarten som er omkring, er en porfyrisk granitt med fenokrystaller av mikroklin (opp til 15 mm store) og består i tillegg bl.a. av 20 % albitt foruten aksessoriske mineraler. Forekomsten, som først ble nevnt av

geologen Johan Herman Lie Vogt i 1907 og beskrevet nærmere av hans sønn Thorolf Vogt i 1908, er ulik de mange andre Tråkgangene i det at her har det også vært drevet på barytt. Etter å ha drevet på en kvartsgang (under navnet "Asdalstollen"), ble en steiltstående baryttgang påtruffet 15 m fra dagen. Størrelsen på baryttgangen var 10-20 cm i tykkelse, men stedvis noe bredere, særlig i tverrslaget der den ble påtruffet. I en rapport fra Bergarkivet i 1920 beskrives denne slik: «paatraff man tungspatgangen i stollens vestre side 15 m fra dagen. Tungspatgangen skjærer kvartsgangen 30 m fra dagen og fortsætter videre som en smal gang langs stollens østside..... Gangen er steiltstaaende og er særlig i den ytre del opfyldt av tildels flere meter lange druserom vis vægge ofte er tæt paavokset med tungspatkrystaller.» Rapporten fortsetter: «I saalen er det

Figur 3. Fra innsiden av gruva. Foto: Rune Fjellvang, 2015.

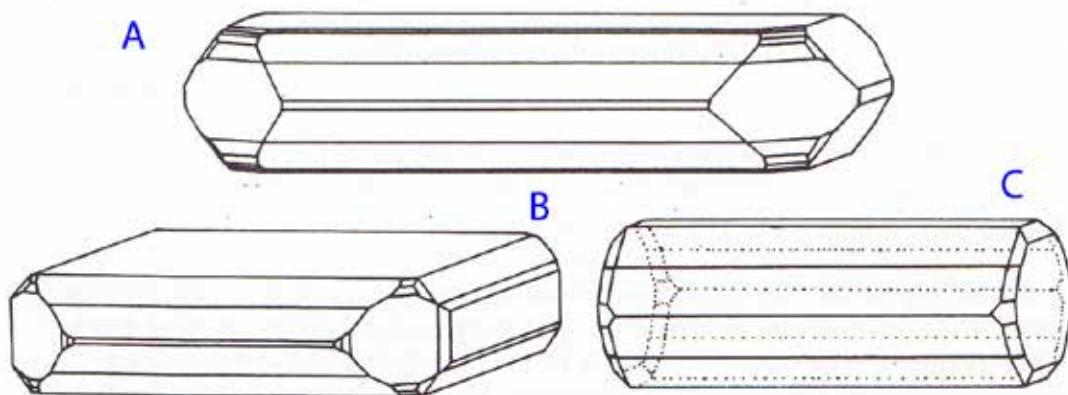
et 2-3 m. dypt druserom, som nu er gjenfylt. I taket kan gangen sees over en lengde av 4,5 m. med en mægtighet av 0,6 m. i nord og ialfald over 1 m. i syd».

Denne oppdagelsen førte til at det nå ble drevet på barytt. I dag kan du se en liten synk et stykke inn i stollen. Den er ofte vannfylt, men på vinterstid kan den være tørr. Det var i denne og i nærheten at det ble gjort funn av de gulbrune krystallene (figur 1) på begynnelsen av 1970-tallet. Gode krystaller ble også funnet på haugene utenfor gruva.

Gangen består hovedsakelig av barytt samt stedvis noe kalsitt. Strontium er påvist i gangen, derfor kan det tenkes at også mineralet cølestin forekommer (Røsholt 1967), men dette er så vidt jeg vet ikke påvist. Baryttkrystallene er ofte flaterike. Vogt (1908) beskrev i detalj morfologien til krystallene, han fant dem på 3 ulike steder i stollen og skilte mellom 4 hovedtyper: *Type I* ble funnet der kvartsgangen krysser baryttgangen. Det var store, svakt gule krystaller opptil 38 x 112 x 23 mm. Han observerer at noen viser brudd som senere under veksten har blitt helet.

Type II ble funnet 40-50 m lenger inne i stollen. Krystallene beskrives som små, 2,5 x 4,5 x 1,5 mm store. De er fargeløse, noen med en svak anelse av gult. De har ofte et belegg av hematitt. Habitusen var langstrakt, lik *type I*. Krystalltegning A viser denne typen. *Type III* ble funnet litt lenger inni stollen. Krystallene her er typisk tavleformede. Størrelsen var opptil 35 x 50 x 9 mm, og de forekom hulter til bulter. I hulrom mellom disse siste fant Vogt noen mindre krystaller av samme type, bare 6 x 6 x 2 mm i størrelse. Krystalltegning B illustrerer denne typen. På dette siste funnstedet fant Vogt også noen små krystaller som viste en annen habitus, *type IV*, se krystalltegning C. Denne målte 2 x 5 x 1,5 mm, og viser prismatisk vekst etter b-aksen, avgrenset med pedionflater («flat terminering»).

Funnmulighetene av større, uskadde krystaller anses i dag som svært begrenset. Allerede i 1980 kunne Eldjarn melde at «Det er lite å finne i forekomsten i dag». Men det er fortsatt mulig å finne gode perfekte, klare og flaterike mikrokrytaller utenfor gruva.

Figur 4. Krystalltegninger av barytt fra Styggedalsgangen. Etter Vogt (1908).

Litteratur

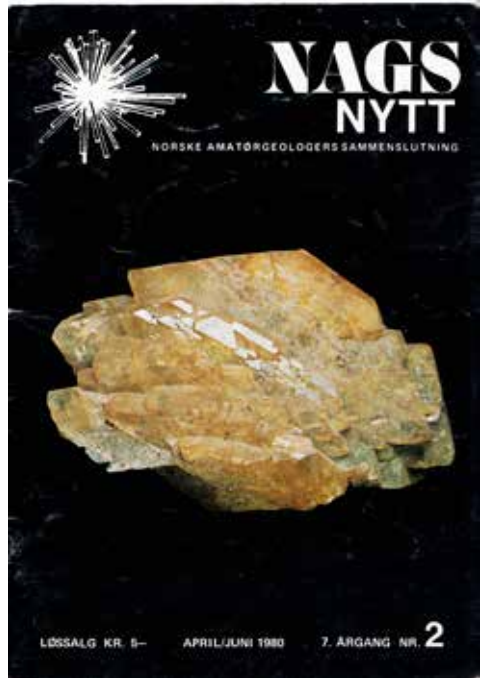
Anonym (1920): Tungspatforekomsten ved Traag. Norges Geologiske Undersøkelse, *Bergarkivets Rapport 6168*, 2s.

Eldjarn, K. (1980): Mineraler i Norge - Barytt. *NAGS-Nytt 7* (2), 9-11.

Røsholt, B. (1967): The lead and Zinc bearing veins at Tråk in Southern Norway. *Norges Geologiske Undersøkelse 250B*, 33-64.

Vogt, J.H.L. (1907): Über die Erzgänge zu Traag in Bamle, Norwegen. *Zeitschrift für praktische Geologie*. 15, 210-216

Vogt, T. (1908): Schwerspat als Norwegischen Vorkommen. *Norsk Teologisk Tidsskrift 1* (9): 1-56.

Figur 5 Barytt fra Styggedalsgangen preget forsiden av NAGS-Nytt nr 2, 1980.

Figur 6: Baryttkrystall fra Styggedalsgangen, 5x1 cm. Foto og samling: Trond Owe Bergstrøm.

Om funnet av barytten som er avbildet på forsiden av dette nummeret av STEIN, skriver Trond Owe Bergstrøm:

«Stig og jeg bytta på å stå i toppen av en stige på skrå av synken med bøtte på hode der vi krafsa ned materialet mens vannet fosset nedover oss. Solid regntøy fra topp til tå selvfølgelig. Ble mange fine blå fra de bøttene for sikkert 30 år siden»

